

NYHEDSBREV

Nr. 23
November
2025

(C. Houelt, Steytrich.)

Nyhedsbrev fra Det Danske Sprog- og Litteraturselskab nr. 23
(ISSN: 2445-9984). Redaktionen afsluttet medio oktober 2025
Ansvarshavende redaktør: Karen Skovgaard-Petersen
Redaktion:

Kirsten Lundholm Appel · ka@dsl.dk
Mikkel Lund · ml@dsl.dk

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
Christians Brygge 1, 1219 København K
Åbningstider: hverdage 9-15, fredag 10-14
Mail: sekretariat@dsl.dk · Telefon: 33 13 06 60
Hjemmeside: dsl.dk

Forsiden: Forsiden af omslaget til H.C. Ørstedes *Luftskibet* (1836) med et litografi af montgolfieren. Se s. 8.

PRESSEKLIP

»Det vil være et sprogsamfund med knald i låget, der ikke fra offentlig side prioriterer at understøtte Den Danske Ordbog lige netop nu, hvor der er så stort et pres på sproget fra chatbotter og kunstig intelligens.«
Bolette Sandford Pedersen, *Berlingske*, 11. august 2025

»Ordbogen er en ressource og en institution, som vi alle har gavn af. En gratis ordbog garanterer, at alle har lige adgang til viden om vores sprog, uanset baggrund eller økonomi.«
Jesper Dyhrberg & Jacob Feldborg, *Politiken*, 5. september 2025

»Et projekt som Den Danske Ordbog er vigtigt for at opretholde gode redskaber til at holde dansk kørende som komplet og samfunds bærende sprog. Den Danske Ordbog giver et klart og fagligt retvisende billede af, hvad ord betyder, og hvordan vendinger og talemåder kan bruges og ikke bruges.«
Henrik Jørgensen m.fl., *Politiken*, 1. oktober 2025

»Danske film- og tv-produktioner holder høj international klasse og er et kulturelt eksportprodukt, der er med til at sprede kendskab til og interesse for Danmark og det danske. Men de må blive godt og rigtigt oversat for at seerne virkelig skal kunne lide dem og få med sig det hele – og derfor er DDO så vigtig en ressource.«
Hasse Hägerfelth m.fl., *Berlingske*, 8. oktober 2025

Den Danske Ordbog er afgjort Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs mest kendte ressource – flittigt benyttet som den er af mange tusind mennesker hver dag. Vores litterære og kulturhistoriske udgivelser lever unægteligt et mere stilfærdigt liv. Men også her vil vi gerne ud over rampen og bidrage til at nye generationer kan lære den ældre danske litteratur at kende – også den allerældste litteratur.

På trapperne er således et storstilet bogværk, *Stemmer fra Dansk Middelalder*. Her vil man i fem illustrerede bind stifte bekendtskab med den farverige, men så godt som ukendte, ældste litteratur på dansk – ridderromaner, rejseberetninger, dyrefabler, legender, lægebøger og meget mere. Det hele i moderne dansk oversættelse.

Sagen er nemlig at middelalderens dansk – gammeldansk – ikke uden videre kan forstås i dag. Det kræver systematisk undervisning og en god portion ihærdighed at tilegne sig. Men eftersom gammeldansk spiller en forsvindende lille rolle på universiteterne, er det efterhånden kun et par håndfulde mennesker der er i stand til at læse de gammeldanske tekster. Det betyder at adgangen til vores dansksprogede middelalderlige kulturarv hænger i en tynd tråd.

Det vil Det Danske Sprog- og Litteraturselskab gerne gøre noget ved. Gennem de nye oversættelser håber vi at kunne genopvække interessen for denne ældste del af vores litterære kulturarv både blandt almindelige, nysgerrige læsere og i undervisningen.

Samtidig håber vi at inspirere universiteterne til at give studiet af gammeldansk et hårdt tiltrængt løft. Derfor er vi glade for at vi nu, takket være en bevilling fra Carlsberg (se s. 10), kan genoptage arbejdet med vores store ordbog over det gammeldanske sprog.

I modsætning til sin moderne pendant er Gammeldansk Ordbog et nicheprodukt. Men det hører med til den del af vores fælles kulturarv som Det Danske Sprog- og Litteraturselskab forvalter, at tilvejebringe videnskabelige redskaber til studiet af det ældste danske sprog – ligesom vi gennem nye udgaver og oversættelser gerne vil give adgang til den litteratur der er skrevet på det.

Karen Skovgaard-Petersen · ksp@dsl.dk

På samme måde som motorveje og jernbaneskiner er trafikale infrastruktur der binder landet sammen, er sprog kulturel infrastruktur der forbinder mennesker. Og Den Danske Ordbog er en hjørnesteen i dansk sproglig infrastruktur, undervisning og kultur.

Så hvad mister vi som land og som samfund egentlig hvis arbejdet med Den Danske Ordbog stopper? Og hvilke ord ville ordbogen mangle hvis Den Danske Ordbog ikke var blevet opdateret siden den kom online i 2009, eller i 2020 eller sidste år?

Den Danske Ordbog er udarbejdet af højt kvalificerede sprogeksperter og er en daglig hjælp og et uundværligt redskab for alle der søger oplysninger om ordenes betydning, brug, grammatik, udtale og historie. Og mange tusind danskere besøger dagligt ordbogen for at få hjælp, fra skoleelever og fremmedsprogstalende der er i færd med at lære dansk, til professionelle sprogbrugere som fx journalister, oversættere og forfattere.

»Længe leve Den Danske Ordbog« på Bogforum

Søndag den 9. november 2025 kl. 11.35 optræder de to redaktører Kirsten Appel og Henrik Lorentzen fra Den Danske Ordbog på Balkonscenen under titlen 'Længe leve Den Danske Ordbog'. Arrangementet modereres af Tore Leifer, redaktør på Frederiksborg Nationalhistorisk Museum, tidl. studievert på DR's P1.

Ser man på de ord som er kommet ind i ordbogen efter den trykte ordbog kom online, er det slående at der er tale om ord vi meget nødig ville undvære i en ajourført ordbog. Det gælder fx ord som *sprogmodel*, *ladeboks* og *mormordressing* (tilføjet i 2025), *corona*, *klimatosse* og *kaffepusher* (tilføjet i 2020) eller *bionedbrydelig*, *forældrekøb*, *moderkageprøve* og *smartphone* (tilføjet i 2009, hvor Den Danske Ordbog blev digital).

Uden Den Danske Ordbog ville man således miste adgang til opdateret viden om udviklingen i det danske ordforråd og ordenes betydning. Og uden denne troværdige viden vil danske sprogbrugere være henvist til at søge oplysninger om danske ord og udtryk hos de alt andet end interesseløse techgiganter generative sprogmodeller. Det fremgår med al tydelighed af eksemplet *knippelsuppe* som Googles AI bl.a. tror er et nonsensord uden en etableret betydning. Så derfor: Længe leve Den Danske Ordbog!

Den Danske Ordbog er i 2025 finansieret af Carlsbergfondet og Kulturministeriet.

Henrik Lorentzen · hl@dsl.dk

Kirsten Appel · ka@dsl.dk

◆ AI-oversigt

"Knippelsuppe" er et ikke-eksisterende udtryk på dansk; det er sandsynligvis en forvanskning af udtrykket "glosuppe" eller en forveksling af ordene "knipling" og "suppe".

◆ AI-oversigt

"Knippelsuppe" er et humoristisk udtryk, der betyder **en meget tynd eller vandet suppe**. Det stammer fra politiet og bruges som en sarkastisk betegnelse for en suppe uden substans, ligesom et 'salatfad' bruges om en overfladisk salat.

To separate Google-søgninger på samme spørgsmål, nemlig »Hvad betyder knippelsuppe på dansk?«

»Det er rigtignok morsomt at have en saa skrivende Broder«, skrev den 23-årige Niels Bohr i 1909 til sin halvandet år yngre bror, Harald. Brødrene Bohr – fysikeren Niels og matematikeren Harald – var ikke kun brødre, men også venner gennem hele livet. Det kom til udtryk i en omfattende brevveksling, der begyndte i 1906 og strakte sig over mere end fire årtier og to verdenskrige. I et samarbejde mellem DSL og Niels Bohr Arkivet forberedes nu en udgivelse af dette unikke historiske kildemateriale bestående af godt 160 breve, som indtil nu ikke har været offentligt tilgængelige.

Brevene afspejler vigtige politiske, samfundsmæssige og videnskabelige udviklinger i Danmark og verden i første halvdel af det 20. århundrede og viser samtidig den spændende dynamik i et unikt brødrepar forhold.

Fysikeren Niels Bohr (1885-1962) var uden tvivl den berømteste af de to. Han grundlagde sit eget institut i 1921, modtog Nobelprisen i fysik i 1922 og var en central og samlende figur i det 20. århundredes fysik. Allerede som flygtning under 2. verdenskrig blev han involveret i tunge verdenspolitiske spørgsmål, og resten af livet engagerede han sig i den frie udveksling af viden på tværs af ideologiske skel.

Men også lillebroderen Harald Bohr (1887-1951) var verdenskendt og en meget begavet matematiker. I 1915 blev han professor – et år før storebroderen. Harald spillede en vigtig rolle i finansieringen af sin brors institut, og i 1930'erne var de sammen stærkt involveret i at hjælpe flygtninge fra bl.a. Tyskland med at finde nye stillinger i udlandet.

De fascinerende breve mellem Bohr-brødrene er vigtige kilder. Anledningen til det i starten citerede brev var en trykt afhandling, som Harald, der var lidt længere fremme akademisk, havde sendt til sin storebror. Niels svarede: »[T]hi selv om jeg kun er en usselig Student, har jeg dog den formastelige Ærgerrighed gerne at vilde forstaa hvert Ord, som Magisteren lader trykke i Göttingen og andre Steder.«

Der diskuteres mange andre emner i brevene, som bidrager til vores viden om brødrenes uddannelse og videnskabelige virke, og som samtidig giver indsigt i utallige forhold, såsom deres personligheder og interesser, familiehistorien, deres kolleger, den danske og internationale akademiske verden i første halvdel af det 20. århundrede og andre morsomme og mindre morsomme ting.

Brevudgivelsen er del af det større projekt Videnskabshistorisk tekstportal, som finansieres af Carlsbergfondet.

Christian Joas · joas@nbi.ku.dk

Peter Zeeberg · pz@dsl.dk

Kære Harald!

12-8-09

Mange Tak for Din Afhandling. Det er rigtig nok mærkeligt at have en saa skrivende Broder, at man aldrig kan være sikker paa ikke pludselig at faa en ny Afhandling ind ad Døren. Jeg har endnu kun faaet kigget i den; men naar jeg en af Dagene er færdig med det, som jeg lise i Gjællitet sidder og ~~skriver~~ slider i; skal jeg nok prøve paa at læse den rigtig grundigt; thi selv om jeg kun er en usselig Student, har jeg dog den for-mærkelige Egenighed gerne at vilde forstaa hvert Ord, som Majsteren lader trykke i Göttingen og andre Steder. Om det ^{vil} lykkes mig ved egen Hjælp, skal Du nok faa at vide. Jeg har det ganske udmættetheds-kende og faar lært en Del, hvad der opaa er nødvendigt, dersom jeg, som jeg gerne vil, skal faa saa saa vidt at jeg kan begynde paa den rigtige Examensbesvarelse (hvert) af 1ste September. Den første af dem har jeg ogsaa maattet skrive for Niels. (9.10.)

Brev fra Niels Bohr til Harald Bohr, 1909

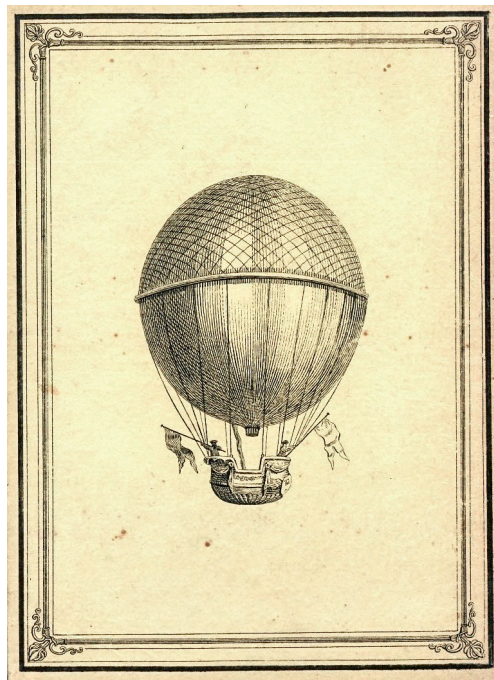
LUFTSKIBET

Det er i dag næppe kendt eller anerkendt af mange at fysikeren H.C. Ørsted også var digter. Nu er hovedværket *Luftskibet* fra 1836 blevet tilgængeligt på *Tekstnet.dk*. Værket er en digtcyklus der handler om luftballonens opfindelse og de første opsendelser i Frankrig i 1783. Først følger man brødrene Montgolfier, varmluftballonens opfindere, og til sidst Jacques Charles og den første opsendelse af en brintballon. Ørsted forsvarede i flere omgange sammenhængen mellem naturvidenskab og digtekunst, således også i fortalen til *Luftskibet*. Derefter følger ni digte i forskellige versemål, bl.a. det store heksameterdigt »Oldtid og Nutid«, som han senere bringer et stort uddrag af i *Aanden i Naturen*.

Ørsted havde før prøvet kræfter med heksametret, først og fremmest i en urversion af *Luftskibet* fra 1808, det ufuldendte naturfilosofiske digt »Luftseiladsen« på over 200 heksametre, som kun findes i manuskript. I et senere skrift, de omfattende »Bemærkninger over Digtet Luftskibet«, tager han sig den frihed at forklare sit eget værk. Også disse beslægtede tekster kan man nu læse på *Tekstnet.dk*.

Luftskibet er udgivet med kommentarer og tekstredegørelse af Finn Gredal Jensen. Senere vil følge en indledning til værket af Ane Grum-Schwensen. Udgivelsen indgår i *Videnskabshistorisk tekstportal*, som er finansieret af Carlsbergfondet.

Finn Gredal Jensen · fgj@dsl.dk

Bagsiden af omslaget til *Luftskibet* med et litografi af aerostaten.

MIDDELALDERENS STADSRETTER PÅ MODERNE DANSK

Den 4. december udkommer *1200-tallets danske stadsretter på moderne dansk* og *Ret og regulering i 1200-tallets danske byer* på Gads Forlag. Bøgerne er resultatet af et forskningsprojekt støttet af Augustinus Fondens kulturarvpulje ledet af professor Helle Vogt, KU. Den første bog er en moderne, kommenteret oversættelse af dansk stadslovgivning fra 1200-tallet på basis af tekstkritiske udgaver. Oversættelse og kommentering er foretaget af seniorredaktør Anders Leegaard Knudsen, DSL. Den anden bog er en antologi redigeret af professorerne Per Andersen, SDU, Bjørn Poulsen, AU og Helle Vogt. Bogen indeholder en række studier foretaget af danske og nordiske forskere med specielt fokus på lovenes tilkomst, retlige fora, kirkens juridiske stilling og handel.

Grundstenen for både dansk ret og dansk skriftsprog lægges i 1200-tallet, hvor love for rigets tre lande og for de fremvoksende byer blev udarbejdet og nedskrevet. Disse love kommer til at danne fundamentet for retten og dens sprog i Danmark langt op i 1800-tallet.

Hvor landskabslovgivningen har fået stor opmærksomhed i forskningen, kan det samme ikke siges om de for mestendelen latinske stadsretter. Flere af dem har ikke været oversat til moderne dansk før, og de oversættelser, der findes, er meget forskellige i stil og sprogvalg, hvilket gør komparative studier vanskelige.

De oversatte stadsretter er Slesvig og Lund (1200-tallets begyndelse), Tønder (1243), Københavns to stadsretter fra hhv. 1254 og 1294, Roskilde (1268), Ribe (1269) og Flensborg (1284).

Helle Vogt ·
helle.vogt@jur.ku.dk

NY CARLSBERGBEVILLING

I sommeren 2025 fik Det Danske Sprog- og Litteraturselskab den glædelige meddelelse at Carlsbergfondet har bevilget selskabet en samlet bevilling over 3 år, fra 2026 til 2028, til en række udgivelsesprojekter. Projekterne dækker bredt inden for Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs områder:

- *Lærdomshistoriske udgivelser*: oplysningsfilosoffen Frederik Christian Eilschovs samlede skrifter; sprogforsker Rasmus Rasks rejsedagbog.
- *Udgivelse af ældre litteratur*: Sophus Claussens to essaysamlinger, *Løvetandsfnug* (1918) og *Foraarstaler* (1927); de første ni fortællinger i Thomasine Gyllembourgs forfatterskab; Musikalske fortolkninger af dansk lyrik.
- *Middelalderhistoriske kildeudgivelser*: udgave og oversættelse af Sorø Gavebog; den nedertyske oversættelse af *Compendium Saxonis*, en komprimeret genfortælling af Saxos danmarkshistorie.
- *Udvikling af digitale forskningsressourcer til studiet af ældre dansk sprog*: fortsat arbejde med DSL's såkaldte metaordbog og en genoptagelse af arbejdet med Gammeldansk Ordbog.
- *Sprogteknologi*: udvikling af højkvalitetsdatasæt med henblik på forbedring og evaluering af store sprogmodeller.

Karen Skovgaard-Petersen · ksp@dsl.dk

I perioden 2026-28 vil DSL bl.a. udgive værker af Sophus Claussen, Rasmus Rask og Thomasine Gyllembourg.

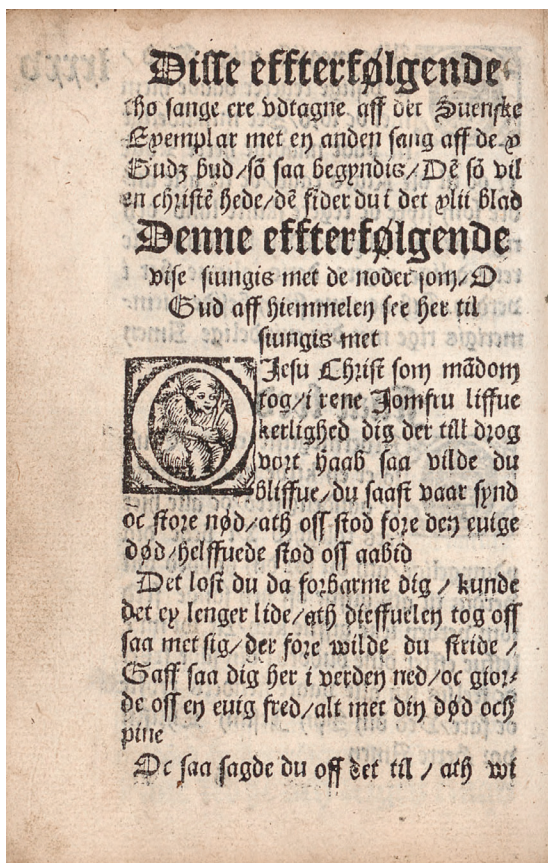
DANSK SALMEBOG SOM SKANDINAVISK KULTURARV

En komité nedsat af den svenske regering har i september 2025 offentliggjort *En kulturkanon för Sverige*, hvori beskrives 100 udvalgte værker og fænomener, »som har satt varaktig prägel på det svenska samhället och blivit viktiga referenspunkter i svensk kultur och tradition«.

Inden for kategorien religion er *Malmøsalmebogen* valgt med den begrundelse, at »Psalmboken har en unik ställning i svenskt gudstjänstliv«. Bogen er udgivet i Malmø af den danskfødte forfatter og forlægger Christiern Pedersen i 1533 og er den første bog af sin art i Skandinavien. Den danske købstad Malmø var på den tid en højborg for den protestantiske bevægelse, der var tæt forbundet med lignende bevægelser i Sverige. Om forbindelsen nævner Pedersen selv i bogen, at nogle salmer »ere vdtagne aff det Suenske Exemplar«, der menes at være en nu tabt svensk salmebog. Af den grund kan *Malmøsalmebogen* ses som en overlevering af svenske salmetraditioner.

DSL udgav *Malmøsalmebogen* i 2021 på portalen *Danske reformationssalmer. Melodier og tekster 1529-1573* (salmer.dsl.dk) baseret på det eneste bevarede eksemplar, der i dag befinder sig på Nasjonalbiblioteket i Oslo.

Bjarke Moe · bmoed@dsl.dk

fol. 85v fra *Malmøsalmebogen*,
hvorfra citatet stammer

HOLD ØJE MED DIT DANSKE SPROG

Hvis du interesserer dig for det danske sprogs historie og skæbne, kan du støtte dig til de store dagblades ugentlige rapporter om dansk før og nu. Du har også mulighed for at lytte til Danmarks Radios ugentlige program, »Klog på sprog«, der orienterer bredt om sprogets nuværende tilstand. Men den bedste mulighed for at følge med i det moderne danske sprog har du ved at benytte Den Danske Ordbog. Ordbogen er tilgængelig i elektronisk form, og der slås op i den mere end 130.000 gange om dagen. Udover oplysninger om ordenes stavning, bøjning, løbende betydning og historie rummer den

elektroniske ordbog også en beskrivelse af »Dagens ord«. Et eksempel er ordet *mariehøne* der den 27. oktober supplerer artiklen *mariehøne* med omfattende oplysninger om ordets historie. Prøv selv!

Ebba Hjorth · eh@dsl.dk

Dagens ord

mariehøne
 substantiv, fælleskøn
 bille med hvælvet, næsten
 halvkugleformet krop, sort hoved og
 forkrop og prikkede eller stribede
 dækvinger, fx røde dækvinger med
 sorte prikker

[Slå op](#) [Se forklaring](#)

UNDER STREGEN

Johannes Brøndum-Nielsen var (ved siden af en stejl universitetskarriere i nordisk filologi) mangeårig redaktør ved Ordbog over det danske Sprog. Hans disputats om *Sproglig Forfatterbestemmelse* (1914) kommer bl.a. ind på særlig ordbrug hos individuelle forfattere. Derfor er det pudsigt at konstatere at han også selv kan identificeres sprogligt. I hvert fald står han i langt de fleste tilfælde bag de ordbogsartikler der taler om *skæbnetilskikkelser*. Dette ord optræder 42 gange i ODS (dog ikke som opslagsord), fx i artiklen *ukendelig*: »om hvad der (ved omformning (udklædning, maskering o.lgn.) ell. ved naturlig udvikling, spec. alderens, skæbnetilskikkelsernes paavirkning) har forandret sig saa stærkt (spec. i ugunstig retning), at det ikke (let) erkendes som identisk med sig selv (paa et tidligere stadium): uigenkendelig«. Parenteserne er et kendetegn for mange ODS-definitioner, men *skæbnetilskikkelse* peger altså på Brøndum-Nielsen.

Simon Skovgaard Boeck · ss@dsl.dk